

El cisell, la pedra i la mort

Maria Esperança Nicolau Martínez

*Los que per aquí passau
no mos negueu una cosa
un pare-nostro digau
pels qui soterrats trobau
a davall aqueixa llosa*

(Epitafi a la tomba d'Antoni Maria Alcover)

Diferents han estat al llarg del temps els noms que s'han donat als llocs de repòs etern. La paraula grega *koimeterion*, de la qual prové cementeri, significa dormitori; en canvi la paraula llatina *necropolis* significa ciutat dels morts. Com que els primers cristians creien que els morts només dormien esperant el dia de la resurrecció optaren per la paraula grega i no per la llatina. De fet, des d'època medieval una de les iconografies cristianes més recurrents és la de la dormició de la Mare de Déu. Si bé a més del significat de la paraula també podem considerar aquest lloc sagrat com una ciutat, amb carrers, places, oratori, jardins...

Diferents han estat els indrets on han estat ubicats els diferents cementeris a la nostra ciutat. El més antic és el que es trobava a la zona posterior de l'antiga parròquia de Manacor, a l'actual plaça del Palau. El cementeri de la carretera de Son Carrió es posà en funcionament en el moment que aquest hagué de sortir de la ciutat i estigué en funcionament fins a mitjan segle xx. I finalment, l'actual cementeri de Son Coletes, amb les successives ampliacions que ha sofert al llarg dels anys.

Quan es va traslladar el cementeri a mitjan segle xx, es va perdre una part

Escultura de la Fe.

Escultura de l'Esperança.

Escultura de la Caritat.

Escultura de les Bones Obres.

Oratori de l'antic cementeri.

Imatge zenital del cementeri.

de les peces artístiques que allà es trobaven. Sens dubte una gran pèrdua va esser l'antic oratori que es trobava en el centre. El que sí es van recuperar, però, van ser les escultures de les virtuts teològals: la Fe, l'Esperança, la Caritat i la de les Bones Obres. Aquestes escultures, que es trobaven a l'interior de fornícules a les cantonades de l'oratori, actualment es troben dues a cada costat del portal d'entrada del cementeri de Son Coletes, a la part interior.

Cada una de les estàtues, de mida sensiblement menor que el natural, es troba sobre una peanya quadrada amb un relleu en forma d'escut arrodonit, amb decoració vegetal en què es pot llegir el nom de cada una de les virtuts. A més, cada una presenta una postura, que tot i que és similar, és lleugerament diferent. Porten túnica fins als peus, que estan descoberts i calçats amb sandàlies, vel que els cobreix el cap i els cau per les espatlles i fins als peus, i amb els atributs propis de cada una d'elles. Així, la Fe porta a les mans la creu, un calze i una corona de llorer; l'Esperança es recolza sobre l'àncora de la salvació; la Caritat porta el cor a la mà dreta i una corona de llorer a l'esquerra, i les Bones Obres porta un encenser a la mà dreta i les taules de la llei a l'esquerra, a més, sobre el cap porta la corona de llorer.

A més d'aquestes quatre escultures de les virtuts també hi ha tota una altra sèrie d'escultures i relleus provinents de l'antic cementeri. Aquestes es troben a la zona antiga del cementeri, la qual es troba més propera a l'entrada.

Diferents tipologies de creus.

Les creus

La creu, símbol de la mort de Crist és un dels elements més recurrents a l'hora de marcar l'indret de repòs etern. En el cementeri de Manacor n'hi ha de formes molt variades, bàsicament per l'ornamentació o els elements que les acompanyen. Totes es troben sobre una base més o manco elaborada a la qual normalment es col·loquen les inscripcions i epitafis que recorden al difunt. Algunes presenten el sudari i d'altres es troben sobre una estructura en forma de túmul que representa el calvari.

Monument d'aire classicista, datat al 1873.

Monument neogòtic.

Monument amb elements barrocs del 1961.

Entre totes les creus en destaquen unes quantes per l'elaborat treball escultòric que presenten, i que permet qualificar-les de vertaders monuments funeraris, com la que es va esculpir a finals del segle XIX i que presenta una decoració manllevada dels temples clàssics amb òvuls, palmetes, rosetes; la que pren com a model la decoració gòtica, tot i que incorpora certs elements posteriors, o la que té totes les característiques de l'arquitectura barroca.

Els obeliscs

Hi ha també tres monuments funeraris en forma d'obeliscs, que tot i no portar data inscrita es podrien situar en l'època de la construcció de l'obelisc dedicat a mossèn Alcover, que s'aixecava fins fa uns anys a l'actual plaça de na Camel·la, i que recentment fou reconstruït a la part inferior del passeig de na Camel·la.

Cal pensar que aquests elements, clarament pagans es construïren seguint un model que tot i que aparentment no té cap relació amb l'espiritualitat cristiana, al cap i a la fi té molt de sentit si entenem que l'obelisc era a l'antic Egipte

Obeliscs.

un element més d'unió entre la terra i la divinitat. A més, i com a dada curiosa, aquests tres obeliscs es troben flanquejats per dos obeliscs menors, un a cada costat, com si d'un autèntic calvari amb les tres creus es tractés.

L'escultura figurativa

En l'apartat de l'escultura figurativa s'ha de parlar de diferents tipus de figures. En primer lloc es troben les figures femenines planyents, que representen la tristor i el dol per la mort d'un ésser estimat. Una de les més destacades és una figura velada, a la qual no veuen el rostre, que deposita un ram de flors vora el nom de la família de difunts.

O el conjunt de la Pietat, que situat gairebé al terra baix una creu gairebé s'ha d'endevinar ja que el pas del temps i els líquens li han donat un aspecte molt obscur.

Un conjunt que també destaca en aquest apartat d'escultura figurativa és el format per les figures d'àngels, de tota mida, ja siguin exemptes o en relleu i des d'infants fins a adults. Aquests àngels porten, tot i que no tots, alguns dels atributs que els són propis, com espases, calzes o trompetes, però també n'hi ha

Figura velada que plora la pèrdua d'un ésser estimat.

Conjunt de la Pietat.

Diferents representacions d'àngels.

d'altres que estan en una postura orant.

Una altra figura que resulta si més no curiosa, i que destaca pel fet de trobar-se en una zona elevada del cementeri i que al seu voltant no hi ha altres figures, és la que representa, d'una manera molt esquemàtica, la figura d'un home que està en la posició del ratolí adormit de ioga, sobre unes lloses planes i sens cap tipus d'inscripció. És una figura molt senzilla, però que representa perfectament la solitud i la mort.

Representació de la solitud.

Monument funerari de Mossèn Alcover

Per tots és coneguda l'estreta relació d'amistat que unia el nostre més insigne filòleg amb el geni del modernisme Antoni Gaudí, amistat que es gestà arran de l'estada de Gaudí a Mallorca per tal de dur a terme les reformes a la Seu, mentre Antoni Maria Alcover n'era canonge.

És per això que no ens ha d'estranyar que gairebé al bell mig del solar del cementeri, en un petit jardinet i baix l'ombra d'un ullastre trobem la bella tomba de mossèn Alcover dissenyada per Gaudí, amb làpida completament decorada

amb elements que en certa manera ens remetent al nostre passat cristià més remot. Tot el cos de la làpida està cobert per una creu de sant Joan formada per un cordó. En el braç superior hi trobam l'olivera, com a símbol de l'esperança en la vida. A cada un dels braços, un colom com a símbol de l'esperit sant i també relacionat directament amb l'olivera per l'episodi narrat a la Bíblia, en què durant el diluvi universal Noè amolla un colom i aquest torna amb un brot d'olivera al bec, com a símbol de salvació. Hi ha una gerra d'aigua com a font de la vida en el braç inferior amb una inscripció directament presa del Nou Testament i finalment un crismó, símbol paleocristià que representa Jesucrist al centre de la creu.

Per davall del conjunt escultòric, un bell epitafi en forma de glosa que demana una oració pel difunt:

Los que per aquí passau
no mos negueu una cosa
un pare-nostro digau
pels qui soterrats trobau
a davall aqueixa llosa

El descans etern donau-los senyor
i la llum perpètua lluesca per ells

Monument funerari de mossèn Antoni Maria Alcover i Sureda.

Diferents elements simbòlics.

Petits detalls curiosos

Quan es miren de prim compte alguns dels monuments funeraris ja esmentats es pot descobrir tota una sèrie de detalls que redunden en el que ja hem esmentat al començament d'aquest text, com considerar la mort com una dormició que ens permetrà despertar a la vida eterna, però també ens parlen de la velocitat amb què passa la vida, o del final que ens iguala a tots en la mort, bé sigui de manera aïllada, bé formant un conjunt que des d'època barroca es coneixia com *vanitas vanitatis*, amb un clar missatge que pretén trasmetre la inutilitat dels plaers mundans enfront de la certesa de la mort. En el conjunt que trobam en el nostre cementeri hi són representats gairebé tots els elements que hi poden prendre part: el crani, la tibia i la falcella, símbols tots de la mort; el rellotge d'arena símbol de la brevetat i de la naturalesa efimera de la vida, i el mussol que denuncia la relativitat del coneixement i la vanitat del gènere humà subjecte al pas del temps, és a dir, a la mort.

Aquests elements també es poden trobar individualitzats. Així, hi ha uns quants rellotges d'arena, un d'ells amb ales, per incidir més en la rapidesa del pas del temps; palmes de martiri, tot i que del tot fora de lloc i usades com un símbol decoratiu més; crismons, símbol de Crist, i cascalls, per remarcar que la mort és només una dormició que permetrà despertar a la vida eterna.

I recordau, com deia aquell.....

